

НЕОБАРОКОВА ТЕНДЕНЦІЯ У ФОРТЕПІАННИХ ТВОРАХ ВОЛОДИМИРА СТЕЦЕНКА

78.03
ID ORCID 0000-0003-0173-5677
DOI 10.33625/2409-2347-2019-5-28-32

Ільяшенко Т. П. Необарокова тенденція у фортепіанних творах Володимира Стеценка. У статті вперше аналізуються фортепіанні твори сучасного донецького композитора Володимира Стеценка: «Прелюдія і фугетта» e-moll, «Токката», «Basso ostinato» пам'яті Б. Лятошинського, які демонструють утілення ряду художніх особливостей необароко. Розглянуто основні стилістичні принципи фортепіанної творчості цього автора. Стильний аналіз композицій відображає ряд жанрових і стильових особливостей фортепіанних мініатюр. Володимир Стеценко спирається на досконале володіння всіма доступними технічними та художньо-виразними можливостями фортепіано, проявляючи гідне освоєння законів музичної композиції ХХ–ХХІ століть, технік письма і формоутворення. Виявлено принципи індивідуального композиторського стилю, також надаються короткі біографічні дані. Вибрані твори являють собою яскраві зразки продовження традицій фортепіанного мистецтва бароко в контексті неотенденцій, збагачені досвідом ХХ–ХХІ століть.

Ключові слова: необароко, мініатюра, «Basso ostinato», токката, прелюдія, фугетта.

Ильяшенко Т. П. Необарочная тенденция в фортепианных произведениях Владимира Стеценка. В статье впервые анализируются фортепианные произведения современного донецкого композитора Владимира Стеценка: «Прелюдия и фугетта» e-moll, «Токката», «Basso ostinato» памяти Б. Лятошинского, которые демонстрируют воплощение ряда художественных особенностей необарокко. Рассмотрены основные стилистические принципы фортепианного творчества этого автора. Сжатый анализ композиций отображает ряд жанровых и стилевых особенностей фортепианных миниатюр. Владимир Стеценко опирается на совершенное владение всеми доступными техническими и художественно-выразительными возможностями фортепиано, проявляя достойное освоение законов музыкальной композиции ХХ–ХХІ веков, техник письма и формообразования. Вывявлены принципы индивидуального композиторского стиля, также приводятся краткие биографические данные. Отобранные произведения представляют собой яркие образцы продолжения традиций фортепианного искусства барокко в контексте неотенденций, обогащенные опытом ХХ–ХХІ веков.

Ключевые слова: необарокко, миниатюра, «Basso ostinato», токката, прелюдия, фугетта.

Pyashenko T. Neobaroque tendency in the piano works of Vladimir Stetsenko. The article analyzes for the first time the piano works of contemporary Donetsk composer Vladimir Stetsenko: "Prelude and fugetta" e-moll, "Toccatata", "Basso ostinato" in memory of B. Lyatoshytskyi, which show the embodiment of a number of neo-Baroque artistic features. The main stylistic principles of the author's piano creativity are considered. Compressed analysis of compositions displays a number of genre and style features of piano miniatures. Vladimir Stetsenko relies on perfect possession of all the available technical and artistic and expressive capabilities of the piano, showing a worthy mastery of the laws of the musical composition of the 20th and 21st centuries, writing and shaping techniques. The principles of individual composer's style are revealed, and brief biographical data are also provided. Selected works are vivid examples of the continuation of the traditions of baroque piano art in the context of neo-trends, enriched with the experience of the ХХ–ХХІ centuries. The diversity and complexity of the musical language of the second half of ХХ – beginning of ХХІ century, new artistic means used by the authors in the organization of musical compositions induce the interpreter to abandon traditional patterns and new ideas in the performing arts. Stratification and contrast internal

semantic relationships embedded in a miniature genre stimulate the production of new aspects interpretator strategy based on an understanding of particular importance to the method of structuring the musical material.

The material of the study served as piano miniatures of contemporary composer by Donetsk – Volodymyr Ivanovich Stetsenko "Prelude and Fugetta" e-moll, "Toccatata" d-moll, "Basso ostinato".

Vladimir Ivanovich Stetsenko – (born 1941) – a modern composer by Donetsk, Honored Artist of Ukraine, associate professor, laureate of the regional award named after S. Prokofiev and the National Award named after M. Lysenko, diploma winner of the All-Ukrainian Contest of Composers "Spiritual Psalms", author of works of various genres, among them: symphony, chamber music, choral music, works for folk instruments, songs, and, of course, piano miniatures. The composer works a lot in the choral genre, his works included in the repertoire of professional, amateur, student, children's choir collectives.

The appeal of V. Stetsenko to small forms and genres is not accidental: his well-known "polyphonic" gift manifests itself in the skillful possession of contrapuncture techniques, in combination of the echo, imitation and contrasting types of writing. Also, this gift is manifested in the interpenetration of polyphonic and homophonic forms.

Neobaroque features very clearly manifested themselves in the piano creativity of Vladimir Stetsenko. In this area of contemporary Ukrainian music, the following traits can be traced:

stylistics neo-arc can be reproduced as a single, independent stylistic reference point in a particular product, and may be combined with other strata of the neoclassic ("Basso ostinato"); the level of musical language as the principle of modeling features of the Baroque period, manifests itself most widely and varied: the melody often reproduces the features of typical baroque themes and techniques of development ("core and deployment", jumps with filling, rich ornamentation, etc.); musical rhetorical figures ("Toccatata") are sometimes used; polyphonic texture, which most accurately, "addressably" sends the listener to the musical thinking of the Baroque period, represented by all kinds: contrast, subclaring and imitation; less vivid, but still manifests itself a timbre characteristic of the age of the Baroque: it is noticeable in the skeletal genres (where the "shock" nature of the keyboard technique of the game on the clavier, harpsichord is felt more clearly); one of the important polystylistic techniques is the allusion that is used in the "Basso ostinato" by V. Stetsenko.

The continuation of the traditions of the older generation of Donetsk composers, including those concerning the Neo-Arocratic tendency, can be traced back to the creativity of the younger generation of authors who have not yet graduated from the Academy, but have already become worthy followers of the Donetsk school and their teachers.

The prospect of further exploration of the problems is aimed at illuminating the rice in the creative development of Donetsk composers V. Stetsenko, A. Rudiansky, A. Nekrasov, as well as the deepening of the scientific and theoretical model of its study not only on the material of piano creativity, but also of other genres, in particular chamber – instrumental works, distribution. The materials presented in the article can serve as the basis for further developments of the author, as well as can be used in the educational practice of musical disciplines (history of musical culture, analysis of musical works), in the concert practice of musicians-performers, contributing to a more detailed study of the work of modern Donetsk composer.

Keywords: neo-baroque, miniature, "Basso ostinato", toccata, prelude, Fughetta.

Рис. 1

Рис. 2

Постановка проблеми. Різноманіття і складність музичної мови другої половини ХХ — початку ХХІ століття, нові художні засоби, що застосовуються авторами в організації музичної композиції, спонукають інтерпретатора до відмови від традиційних шаблонів і до пошуку нових ідей у виконавському мистецтві. Багатошаровість і контраст внутрішніх семантичних зв'язків, закладених автором у мініатюрному жанрі, стимулюють вироблення нових аспектів інтерпретаторської стратегії, яка ґрунтується на розумінні особливого значення способу структуризації музичного матеріалу.

Мета статті — дослідити втілення неobarокової тенденції у фортепіанних творах Володимира Стеценка з точки зору їх функціонування в контексті стильових течій музичного мистецтва ХХ — початку ХХІ століття.

Матеріалом дослідження послужили фортепіанні мініатюри сучасного донецького композитора Володимира Івановича Стеценка «Прелюдія і фугетта» e-moll, «Токката» d-moll, «Basso ostinato».

Виклад основного матеріалу. *Володимир Іванович Стеценко* — (нар. 1941) — сучасний донецький композитор, заслужений діяч мистецтв України, доцент, лауреат Національної премії імені М. В. Лисенка та обласної премії імені С. С. Прокоф'єва, дипломант Всеукраїнського конкурсу композиторів «Духовні псалми», автор творів різних жанрів, серед яких: симфонія, камерна, хорова музика, твори для народних інструментів, пісні і, безумовно, фортепіанні мініатюри. Композитор багато працює в хоровому жанрі, його твори увійшли до репертуару професійних, самодіяльних, студентських, дитячих хорових колективів.

Величезну частину в його творчій спадщині займають фортепіанні твори, зокрема «Прелюдія і фугетта» e-moll, «Токката», «Basso ostinato» пам'яті Б. Лятошинського. Звернення В. Стеценка до малих форм і жанрів не випадкове: відомий його яскравий «поліфонічний» дар проявляється в майстерному володінні контрапун-

ктивною технікою, в поєднанні підголоскового, імітаційного і контрастного видів письма. Також цей дар проявляється й у взаємопроникненні поліфонічних і гомофонних форм.

«Прелюдія і фугетта» e-moll В. Стеценка являють собою традиційний бароковий цикл, де перша п'єса виконує роль вступу, а друга продовжує розвиток, представляючи тим самим контрастно-складову форму цілого. Прелюдію відрізняє дуже повільний, протяжний темп (*Largo*). Саме такий безперервно текучий характер руху притаманний прелюдійм поліфонічного, частіше імпровізаційного складу (Рис. 1).

У другій половині прелюдії підкреслена зміна настрою (ремарка *expressivo*), однак плавність руху, спокійний темп не змінюються. Останнє співзвуччя прелюдії — не очікувана в даному контексті «пікардійська» мажорна терція, а тонічний септакорд, властивий композиторському письму ХХІ століття (Рис. 2).

Енергійна і жвава фугетта контрастує прелюдії, насамперед, за темпом, характером, жанровою природою жиги, але при цьому має помітну схожість із нею в спільності інтонацій. Фугетта e-moll чотириголосна, починається з одноголосного викладу теми в альтовому голосі в основній тональності. Почерговий виклад теми в кожному з голосів становить перший розділ фугетти — її експозицію, в якій, крім альту, беруть участь сопрановий голос (реальна відповідь у доміантовій тональності), тенор і бас у стретно-му накладенні двох тем (в Т і D) (Рис. 3).

У розробці практично відсутні повноцінні проведення теми, нерідко її інтонації викладаються в октавних дублюваннях, активний мелодичний розвиток і впровадження акордових елементів поступово перетворюють поліфонічну фактуру на гомофонно-гармонічну¹. У репризі тема звучить тільки в основній тональності, в октавних дублюваннях і у вигляді стрети. Її поява у високому регістрі надає звучанню особливої

¹ «...», — «...», «...».

Andante con anima

This musical score is for a piece in 12/8 time, marked 'Andante con anima'. It consists of four systems of piano accompaniment. The first system starts with a piano (*p*) dynamic and includes a triplet in the right hand. The second system is marked mezzo-piano (*mp*). The third system is marked mezzo-forte (*mf*) and features several triplets and slurs. The fourth system returns to a piano (*p*) dynamic. The key signature has one sharp (F#).

Рис. 3

Andante. Espressivo

This musical score is for a piece in 12/8 time, marked 'Andante. Espressivo'. It consists of two systems of piano accompaniment. The first system includes a piano (*p*) dynamic, a ritardando (*rit.*) marking, and a fortissimo marcato (*ff marcato*) dynamic. The second system continues with the *ff marcato* dynamic. The key signature has one sharp (F#).

Рис. 4

Allegro

This musical score is for a piece in 9/8 time, marked 'Allegro'. It consists of two systems of piano accompaniment. The first system is marked mezzo-forte (*mf*) non legato. The second system continues with the *mf* non legato dynamic. The key signature has one sharp (F#).

Рис. 5

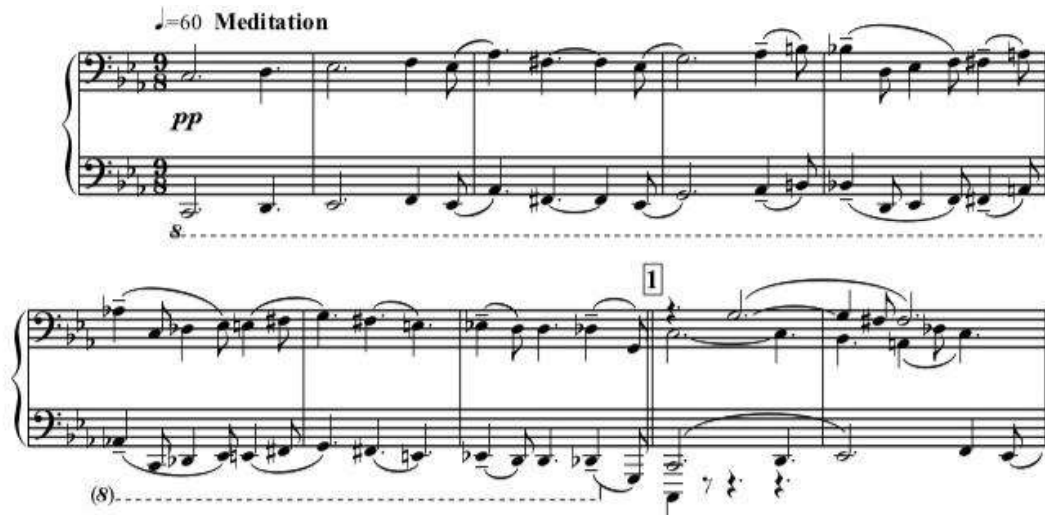

Рис. 6

значущості і сприймається як кульмінація фугетти. Верхній голос подвоюється в октаву, що надає музиці потужність «органного звучання», а потім звучить у тому ж октавному подвоєнні, тільки вже в басу. Поступово рух заспокоюється. Завершує твір стрімкий висхідний пасаж і мінорна тоніка, що після драматичної кульмінації звучить як кода-ствердження (Рис. 4).

«Токката» *d-moll* В. Стеценка написана в концертному, віртуозному стилі, має вільний імпровізаційний виклад. Основна тема, дана на початку, розвивається мелодично і гармонічно протягом усього твору, залишаючи слухача в напрузі до останнього акорду. У провідному мотиві закладене основне устремління, прообраз руху, пануючого в п'єсі, що задає характер усьому твору.

Важливо відзначити, що основні мотиви теми «Токкати», як і теми «фугетти», спираються на кружляючий тип мелодики, звороти з дезальтерацією (наприклад, IV# – IV) і активне звучання висхідної сексти. Ці звороти відтворюють характерні барокові інтонації риторичних фігур: *circulatio* (обертання), *exclamation* (вигук, висхідна секста). На завершення п'єси використовується однойменний мажорний тризвук, що явно навіяно епохою бароко (Рис. 5).

Традиційне уявлення про басо-остинатні форми епохи бароко пов'язане з варіаціями на незмінний бас. А своєрідним символом досліджуваних жанрів є емна і рельєфна одноголосна тема, що неодноразово проводиться в басу. Очевидно, що «Basso ostinato» В. Стеценка пов'язане з відродженням інтересу до старовинної, переважно ренесансної та барокової музики на зламі XX–XXI століть. Зараз цей жанр знову ввійшов у сферу підвищеного композиторського інтересу. У творі В. Стеценка використана традиційна форма остинатних варіацій на тему, викладену в басу (Рис. 6).

Тема гранично проста, спирається на висхідні поступові сегменти, більш упевнені

стрибки на кварту і сексту (із заповненням), елементи хроматизмів. У деяких зворотах теми вгадується натяк на типові інтонації, властиві творчості Б. Лятошинського (низхідні стрибки із заповненням, хроматизми, «зламани» тріолі, пунктирні й синкоповані ритми). Тема проводиться шість разів, у кожній із варіацій збагачуючись новими фактурними пластами, ритмічно контрастними контрапунктами, різкими пунктирними акордами, остинатно-фігураційними елементами, викладом самої теми в гармонізації секстакордами. Як і попередні твори, «Basso ostinato» демонструє глибоке проникнення автора в суть музичного мислення епохи бароко, що знаходить відображення і на рівні музичної мови, і на формальному рівні.

Висновки з даного дослідження. Неobarокові риси досить яскраво проявили себе у фортепіанній творчості Володимира Стеценка. У даній сфері сучасної української музики простежуються наступні риси:

- а) стилістика неobarоко може бути відтворена як єдиний, самостійний стильовий орієнтир у конкретному творі, а може поєднуватися з іншими пластами неокласики («Basso ostinato»);
- б) *рівень музичної мови* як принцип моделювання особливостей епохи бароко проявляє себе найбільш широко й різноманітно:
 - мелодика нерідко відтворює риси типових барокових тем і прийомів розвитку («ядро і розгортання», стрибки із заповненням, багата орнаментика тощо);
 - подекуди використовуються музично-риторичні фігури («Токката»);
 - поліфонічна фактура, що найбільш точно, «адресно» відсилає слухача до музичного мислення епохи бароко, представлена всіма видами: контрастною, підголосковою та імітаційною;
 - менш яскраво, але все ж проявляє себе темброва характеристичність доби бароко: це помітно в токкатних жанрах (де виразніше

відчувається «ударна» природа клавішної техніки гри на клавирі, клавесині);

- одним із важливих полістилістичних прийомів стає алюзія, яка використовується в «Basso ostinato» В. Стеценка.

Продовження традицій старшого покоління донецьких композиторів, у тому числі і щодо неobarокової тенденції, можна простежити й у творчості молодого покоління авторів, які не так давно закінчили Донецьку державну музичну академію імені С. С. Прокоф'єва, але вже стали гідними продовжувачами донецької школи і своїх вчителів.

Перспектива подальших розвідок проблематики спрямована на висвітлення рис неobarоко у творчому доробку донецьких композиторів В. Стеценка, О. Рудянського, О. Некрасова, а також поглиблення науково-теоретичної моделі, його вивчення та поширення на матеріалі не лише фортепіанної творчості, а й інших жанрів, зокрема камерно-інструментальних творів. Представлені в статті матеріали можуть послужити основою для подальших розробок автора статті, а також можуть бути використані в навчальній практиці музичних дисциплін (історії музичної культури, аналізу музичних творів), у концертній практиці музикантів-виконавців, сприяючи більш докладному вивченню доробку сучасного донецького композитора.

Література:

1. Киреева Т. И. Композиторы Донбасса [Текст] : (очерки жизни и творчества) / Т. И. Киреева, С. В. Савари. — Донецк : Донеччина, 1994. — 160 с. : нот.
2. Мельник Л. О. Неobarокові тенденції в музиці ХХ ст. [Текст] : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Мельник Лідія Олександрівна ; Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. — К., 2004. — 19 с.
3. Музичне мистецтво Донбасу: вчора, сьогодні, завтра : зб. ст. / ДДМА ім. С. Прокоф'єва; ред.-упоряд. Т. В. Тукова. — К. ; Донецьк, 2001. — 148 с. — ISBN 966-7271-15-3.
4. Протопопов В. Basso ostinato [Текст] / В. Протопопов // Музыкальная энциклопедия : в 6 т. / гл. ред. Ю. В. Келдыш. — М. : Сов. Энциклопедия, 1973. — Т. 1. С. 346–348. — (Энциклопедии. Словари. Справочники).
5. Шпагина А. Неobarоочные тенденции в инструментальном творчестве петербургских композиторов 1960–1990-х годов [Текст] : дис. ... канд. искусствovedения : 17.00.02 / Шпагина Анна Юрьевна ; Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. — СПб., 2006. — 224 с.

References:

1. Kireeva, T. I. & Savari, S. V. (1994). *Kompozitory Donbassa: (ocherki zhizni i tvorchestva)* [Composers of the Donbass: (essays on life and work)]. Donetsk : Donechchina. (In Russian)
2. Melnyk, L. O. (2004). Neobarokovi tendentsii v muzyzsi XX st. [Neo-baroque tendencies in the music of the twentieth century]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. (In Ukrainian)
3. Tukova, T. V. (ed.). (2001). *Muzychne mystetstvo Donbasu: vchora, sohodni, zavtra* [Musical art of Donbass: yesterday, today, tomorrow]. Kyiv ; Donetsk. (In Ukrainian)
4. Protopopov, V. (1973). Basso ostinato. In Yu. V. Keldysh, ed. *Muzykal'naya entsiklopediya*. (Vols 1–6, vol. 1), (pp. 346–348). Moscow : Sovetskaya Entsiklopediya. (In Russian)
5. Shpagina, A. Yu. (2006). Neobarochnye tendentsii v instrumental'nom tvorchestve peterburgskikh kompozitorov 1960–1990-kh godov [Neo-baroque tendencies in the instrumental work of St. Petersburg composers of the 1960–1990s]. *Candidate's thesis*. St. Petersburg. (In Russian)

12.07.2019